

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.24

UDC 373.2.015.31:37.033

FORMATION OF VALUE ATTITUDE TO NATURE IN CHILDREN OF THE SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE COURSE OF ECOLOGIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Raisa Shulyhina

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5857-351X>
e-mail: shulyhina@gmail.com

Anastasiia Kovalova

Student of the Second (Master's) Degree
of Higher Education,
Department of Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0000-8867-0356>
e-mail: anastasia.kovalova90@gmail.com

Abstract. *The article reveals the essence of the problem of formation of valuable attitude towards nature of older preschoolers. Based on the analysis of various scientific approaches of the interpretation of concepts “formation”, “value”, “attitude”, “valuable attitude”, the definition of the concept “valuable attitude towards nature of an older preschooler” is formulated and presented as a complex multi-faceted individual and psychological characteristic of an older preschooler, which consists in the integration of set of theoretical knowledge, valuable orientations, individual and personal qualities, practical abilities and skills of a child in the field of ecology and assumes the presence of internal beliefs about the importance of preserving nature, conscious aspirations for the economical use of its resources, emotional and positive perception of nature by the child, its beauty, wealth and understanding of the role of nature in human life.*

Guided by the provisions of normative and legal documents in the field of preschool education and having studied modern scientific sources and concepts of Ukrainian and foreign scientists, a structural and functional model of the process of formation of a valuable attitude towards nature of older preschoolers has been defined and characterized, which includes emotional and valuable, cognitive and activity-practical components. It is proposed to consider nature as a universal human value.

The peculiarities of the formation of a valuable attitude towards nature of older preschoolers as an integral component of their natural and ecological competence have been determined. Based on the analysis of psychological, pedagogical and methodical literature, it was established that the process of formation of a valuable attitude towards nature of an older preschooler is determined by the formation process of the structural components of his personality (needs, emotional readiness, motives and personal experience of the child). The key pedagogical conditions for the effective formation of a valuable attitude towards nature of older preschoolers in the conditions of the preschool education institutions' functioning are characterized, among which environmentalization of the educational environment plays a special role.

Prospects for conducting the further scientific researches on the raised problem are outlined.

Key words: formation, nature, value, attitude, valuable attitude towards nature, older preschooler, natural and ecological competence, ecological education.

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.24
УДК 373.2.015.31:37.033

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В РУСЛІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Шулигіна Р. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5857-351X>
e-mail: shulyhina@gmail.com

Ковальова А. П.

здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0000-8867-0356>
e-mail: anastasia.kovalova90@gmail.com

Анотація. У статті розкрито сутність проблеми формування ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку. На основі проведеного аналізу різних підходів учених до тлумачення концептів «формування», «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення» сформульовано та представлено дефініцію поняттю «ціннісне ставлення до природи дитини старшого дошкільного віку» як складної багатоаспектної індивідуально-психологічної характеристики дитини старшого дошкільного віку, що полягає в інтеграції сукупності теоретичних знань, ціннісних орієнтацій, індивідуально-особистісних якостей, практичних умінь та навичок дитини у сфері екології та передбачає наявність внутрішніх переконань щодо важливості збереження природи, усвідомлених прагнень ощадливого використання її ресурсів, емоційно-позитивного сприйняття дитиною природи, її краси, багатств та розуміння ролі природи в житті людини.

Керуючись положеннями нормативно-правових документів у галузі дошкільної освіти та вивчивши сучасні наукові джерела та концепції українських та зарубіжних учених, визначено та схарактеризовано структурно-функціональну модель процесу формування ціннісного ставлення до природи у дитини старшого дошкільного віку, що включає в себе емоційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний компоненти. Запропоновано розглядати природу як загальнолюдську цінність.

Визначено особливості формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку як невід'ємної компоненти їх природничо-екологічної компетентності. На аналізі психолого-педагогічної та методичної літератури встановлено, що процес формування ціннісного ставлення до природи дитини старшого дошкільного віку обумовлюється процесом

формування структурних компонентів її особистості (потреби, емоційна готовність, мотиви та особистий досвід дитини). Схарактеризовано основні педагогічні умови ефективного формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку в умовах функціонування закладів дошкільної освіти, серед яких особлива роль належить екологізації освітнього середовища.

Окреслено перспективи проведення подальших наукових розвідок з порушеної проблеми.

Ключові слова: формування, природа, цінність, ставлення, ціннісне ставлення до природи, дитина старшого дошкільного віку, природничо-екологічна компетентність, екологічне виховання.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. На сьогодні в умовах стрімкого та неспинного розвитку науково-технічного прогресу, а також посилення перегонів за сучасними розробками у сфері інноваційної діяльності, спостерігається низка тенденцій: *по-перше*, загострення глобальної екологічної кризи; *по-друге*, переусвідомлення суспільством значення природи в житті людства та розробка міжнародним співтовариством масштабних екологічних програм і проєктів, спрямованих на зменшення негативного впливу життєдіяльності людини на природне довкілля; *по-третьє*, посилення пріоритетності питання інтелектуального розвитку молодих поколінь та розширення їх світогляду.

Сучасний стан процесу взаємодії людини та природи, стійке загострення екологічних проблем актуалізують питання необхідності формування природничо-екологічної компетентності наймолодших представників суспільства – дітей дошкільного віку, які б змалку були підготовлені до свідомого та розумного співіснування з природою, усвідомлювали роль природи в житті кожного мешканця планети Земля з метою формування екологічної культури та свідомості, бережливого та відповідального ставлення до природи та її багатств, подальшої мінімізації шкідливого впливу на природу майбутніх поколінь. Все це безпосередньо пов'язане із формуванням емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку як провідної умови регулювання та гармонізації взаємовідносин молодших поколінь та природи, оскільки саме дошкільний вік є сензитивним періодом для вирішення цього стратегічного завдання.

Спілкування дітей старшого дошкільного віку з природою має колосальний потенціал. Так, систематично організоване спілкування дітей старшого дошкільного віку з природою сприяє розвитку в них пізнавального інтересу до об'єктів природи, навчає відповідальному ставленню до рослин та тварин, забезпечує формування потреби у проявах турботи до світу живої природи. Важливо, що саме у старшому дошкільному віці у дітей закладається фундамент з реалістичних знань про навколишнє середовище, що ґрунтуються на особистісному чуттєвому досвіді, тому цей період дошкільного дитинства є сприятливим для виховання правильного та турботливого ставлення до природи.

Проблематика екологічного виховання дітей дошкільного віку розглядається у наукових дослідженнях багатьох українських та зарубіжних учених та педагогів-практиків. Так, вивченню питання цінностей, ціннісних орієнтацій та ціннісного ставлення присвятили свої роботи такі українські педагоги і психологи, як І. Бех, Л. Баліка, А. Богущ, Р. Вдовиченко, Н. Гавриш, Г. Костюк, І. Кузницька, Т. Піроженко, І. Поніманська, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Окремі аспекти формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку розкриваються у наукових розробках О. Волинець, А. Данієляна,

С. Довбні, В. Дудіна, Л. Живіріхіної, Т. Науменко, О. Половіної, Л. Присяжнюк, Р. Романчук, Н. Яришевої та ін. Особливості формування ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку представлені у дослідженнях Г. Беленької, К. Васильєвої, Л. Лабайчук, В. Маршицької, О. Онопрієнко, В. Пісної, З. Плохій, Н. Пустовіт, В. Реус, Т. Туркот, К. Федіної та ін.

Деякі питання впливу довкілля на прояв дітьми дошкільного віку емпатії, антиципації до краси природи, різноманітних емоційних реакцій на безпосередні враження від перебування на природі або взаємодії з нею репрезентовані у наукових працях А. Богуш, О. Кононко, В. Котирло, Т. Поніманської, М. Титаренко та ін.

Водночас, попри значну кількість наукових розробок, спрямованих на розкриття освітніх аспектів екологічної роботи з молодим поколінням, процес формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи як особистісного утворення є недостатньо дослідженим, адже усвідомлення природи як цінності, активне ставлення до проблем природокористування та охорони довкілля, на жаль, практично не включено до системи особистісних ціннісних орієнтацій людини та не є частиною її моральних переконань. Серед основних причин цього негативно-го явища можна назвати недостатність методологічної грамотності сучасних педагогів-вихователів щодо організації екологічної роботи з дітьми дошкільного віку. У цьому контексті питання механізму пізнання цінності природи у всіх її проявах та особливостей формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи залишаються відкритими, зазначена проблематика є дискусійною, зберігає свою актуальність та потребує подальшої теоретичної та практичної розробки.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає у висвітленні сучасних психолого-педагогічних аспектів до формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку; обґрунтуванні та доведенні важливості окресленої якості в екологічному вихованні молодого покоління.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**: схарактеризувати сутність та зміст основних понять поставленої проблеми – «формування», «ставлення», «цінність», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до природи»; проаналізувати зміст та структуру формування ціннісного ставлення до природи у дитини старшого дошкільного віку; визначити особливості та умови формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку як складової компоненти їх природничо-екологічної компетентності.

Методи дослідження. Формулювання ключових теоретичних положень з проблематики формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку було здійснене за допомогою таких методів наукового пізнання, як синтез, аналіз сучасної психолого-педагогічної та методичної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визнання людини особистістю здійснюється через систему її взаємовідносин з навколишнім світом. Так, суспільним замовленням у XXI столітті є екологічно культурна та екологічно свідома особистість зі сформованим ціннісним ставленням до природи, яка усвідомлює природу як загальнолюдську цінність, бережно та ощадливо ставиться до природних багатств та ресурсів.

У сучасній сфері освіти проблема формування ціннісного ставлення до природи є одним із пріоритетних та стратегічних завдань екологічної освіти молодого покоління, виступаючи стрижневим напрямком у гармонізації відносин людини, суспільства та природи. Тому важливість формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку знаходить своє закріплення у положеннях Дер-

жавного стандарту дошкільної освіти (БКДО, 2021) як «здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [8] та виступає складовим компонентом природничо-екологічної компетентності дитини дошкільного віку.

Перш ніж розкрити сутність специфіки формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку, доцільно визначити зміст таких вихідних категорій, як «формування», «цінність», «ставлення».

Звертаючись до філософських основ педагогічної антропології, можна стверджувати про те, що у сучасній науці прийнято розмежовувати поняття «формування» та «розвиток», які мають загальнонауковий характер. У своїй праці «Людина як предмет виховання» видатний український педагог К. Ушинський зазначав, що концепт «формування» у педагогічному аспекті характеризує кінцевий результат, який має місце в процесі змін, що відбуваються з особистістю людини в період її життєвого становлення, а поняття «розвиток», навпаки, не має кінцевого результату, оскільки цей процес здійснюється безперервно впродовж онтогенезу, але також характеризується змінами особистості в ході різних обставин та подій [12, с. 278-283].

У широкому розумінні термін «формування» (від лат. – *forma*) прийнято розуміти як породження та надання певної форми, довершеності будь-чому [13]. Український психолог І. Бех зазначає, що «формування особистості» є процесом становлення людини як соціальної істоти, що обумовлюється впливом середовища та виховання на внутрішні сили розвитку людини та відбувається у процесі становлення її потреб та інтересів [2, с. 76]. У Дефектологічному словнику за редакцією В. Бондаря та В. Синьова «формування» визначається як результат розвитку особистості, що означає її становлення, набуття сукупності стійких властивостей та якостей [4].

Таким чином, під поняттям «формування» в контексті нашого дослідження пропонується розуміти цілеспрямовану трансформацію особистості у цілому або певних її сторін, якостей, характеристик, що здійснюється під цілеспрямованим впливом на неї виховання та навчання.

У сучасному науковому дискурсі підкреслюється міждисциплінарний характер поняття «цінності» (англ. *value*) як універсальної, загальнонаукової категорії, дослідженню якої присвячено наукові праці філософів, антропологів, культурологів, соціологів, педагогів та психологів. Тому на сьогодні нараховується велика кількість підходів до тлумачення зазначеної категорії.

У класичному розумінні «цінність» являє собою сукупність абстрактних ідеалів, уявлень, явищ навколишньої дійсності, що включають в себе суспільні ідеали та прийняті як еталони належного; якості та характеристики особистості, які повинні бути досягнуті в результаті її навчання [10, с. 94].

Проте, серед науковців «цінність» тлумачиться по-різному, а саме, як:

- суб'єктно-об'єктні відносини (А. Ручка);
- норма, спрямованість якої є регулювання та контроль поведінки особистості (В. Тугаринов);
- соціальне явище (М. Каган);
- духовне формоутворення, що знаходить своє втілення у морально-естетичних категоріях (О. Кононко);
- значущість для індивіда об'єктів та явищ навколишньої дійсності (О. Волинець) [5, с. 3] тощо.

Вважаємо, що особистісної значимості цінність набуває у тому випадку, коли людина стає суб'єктом активності, спрямованої на реалізацію певної цінності в житті, тим самим транслюючи її з класу декларованих цінностей у клас цінностей актуальних, що регламентують життя людини в реальній дійсності.

Важливе значення у питанні формування ціннісного ставлення до природи належить концепту «ставлення» (англ. – *attitude*), яке також характеризується значною варіативністю тлумачень з позиції різних наук.

У філософії «ставлення» розглядається, як: 1) взаємозв'язок між речами; 2) окремий випадок відносин; 3) одна з форм відображення людиною навколишньої дійсності [11, с. 67].

У психологічній науці «ставлення» являє собою практичну дію по відношенню до об'єкта [1, с. 21]; цілісну систему індивідуальних, вибіркового, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності [4]; потенціал, що знаходить своє втілення у «свідомій активній вибірковості переживань та вчинків людини, заснованих на її індивідуальному, соціальному досвіді» [5]. При цьому, як зазначають Н. Притулик та В. Реус, ключовою характерною рисою «ставлення» є особистісний сенс, який набуває певний об'єкт для людини [9, с. 17].

Українська дослідниця В. Реус зазначає, що ціннісне ставлення до природи є стійким особистісним прийняттям природи як суб'єкта непрагматичної взаємодії, що полягає у позитивному відношенні індивіда до природних об'єктів та явищ [9, с. 14].

У світосприйнятті американського дослідника С. Martin поняття «ціннісне ставлення» (англ. *valuable attitude*) доцільно ототожнювати зі зв'язком людини та певного природного об'єкта, у тому числі знань про цей об'єкт і вмінь сприймати, оцінювати та використовувати його в життєдіяльності [14, с. 3-4].

За М. Рогановою, ціннісне ставлення людини до природи є універсальним регулятором, що визначає способи впливу людини на природне довкілля, вибором засобів впливу та результатом діяльності, а відповідно й процесу становлення системи «природа – суспільство» [10, с. 95].

На думку деяких дослідників (Г. Беленької, К. Власенко, В. Гапченко, В. Маршицької, А. Правдивої та ін.), під ціннісним ставленням слід розуміти систему потреб, особистісних прагнень та переконань, що мають у свідомості дитини ідеальний, значущий характер, відіграють важливу роль та мають певну цінність, стаючи основою для розвитку нових якостей, сприяючи формуванню спрямованості особистості дитини, набуваючи статусу своєрідного регулятора її поведінки [3; 5; 7].

С. Martin зазначає, що «ціннісне ставлення до природи» є одним із ключових компонентів екологічної вихованості дитини та єдністю її екологічних уявлень та вмінь [14, с. 10].

Відтак, емоційно-ціннісне ставлення дитини дошкільного віку до природи є комплексним поняттям, цілісним утворенням, заснованим на досвіді, здобутому в процесі діяльності дитини та з урахуванням набутих цінностей суспільної свідомості.

Узагальнюючи сучасні наукові підходи до розуміння сутності понять «цінність», «ставлення» та «ціннісне ставлення до природи», можна запропонувати таку дефініцію поняттю «ціннісне ставлення до природи дитини старшого дошкільного віку» (англ. – *preschooler's valuable attitude to nature*): це сукупність сформованих у дитини старшого дошкільного віку екологічних уявлень та знань про живу та неживу природу, наявних прагнень до її збереження та примноження її багатств,

сформованих умінь та навичок діяльності у природі, виховання любові до природи та її багатств.

Варто наголосити на тому, що процес формування ціннісного ставлення до природи дитини старшого дошкільного віку обумовлюється процесом формування структурних компонентів її особистості. Серед них можна виділити такі: 1) потреби, зумовлені функціями природного довкілля; 2) емоційну готовність старшого дошкільника до усвідомлення цінності природи; 3) мотиви взаємодії дитини з природою відповідно до усвідомлених нею цінностей природи; 4) особистий досвід ціннісного ставлення дитини до природи [7, с. 65-66].

Аналіз наукових праць сучасних дослідників дошкільної педагогіки (Г. Беленька, К. Власенко, О. Волинець, В. Маршицька, Т. Піроженко, З. Плохій та ін.) дає змогу окреслити структурно-функціональну модель формування ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку, що включає в себе три взаємопов'язаних та взаємообумовлених компоненти:

– *емоційно-ціннісний компонент* – пов'язаний, головним чином, із сукупністю особливостей емоційного сприйняття дитиною старшого дошкільного віку знань про природу. Для дітей старшого дошкільного віку емоції, пов'язані з об'єктом – «природою», знаходять своє відображення в особливому способі засвоєння емоційно-ціннісного ставлення до світу – в почуттях та співпереживаннях дитини живій та неживій природі, в проявах незалежності та свідомості в екологічних судженнях [5]. Цей компонент покликаний виконувати функцію «емоційного підкріплення»;

– *когнітивний компонент* – полягає в засвоєнні особистістю системи екологічних знань, що покладені в основу ціннісного ставлення до природи, та передбачає фіксацію в свідомості дитини результатів оволодіння нею знаннями про цінність природи [10, с. 97-98]. Основою цього компонента є сукупність знань дитини 5-го року життя про природу рідного краю, про особливості функціонування екосистеми та її базові принципи (наприклад, важливість використання сонячної енергії в життєдіяльності людини, оскільки вона не забруднює природне довкілля; роль води для живої природи тощо), а також здатність дитини старшого дошкільного віку встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Цей компонент виконує інформаційну функцію;

– *діяльнісно-практичний компонент* – передбачає наявність зв'язку певного суб'єкта відносин із природним довкіллям та іншими людьми. У процесі формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку цей компонент покликаний виконувати перетворюючу функцію та може бути репрезентований через такі категорії, як: «вчинок», «поведінка», «звичка» [7, с. 146-149]. У практичному аспекті реалізація діяльнісно-практичного компонента знаходить своє втілення у звичці дітей старшого дошкільного віку дотримуватись екологічних норм поведінки та проявляти екологічну ініціативу (наприклад, не смітити на вулиці; прибирати/збирати сміття на природі; висаджувати рослини тощо), а також вмінні дитини уникати будь-яких проявів екологічного вандалізму та засуджувати їх.

Вивчення наукових досліджень К. Волинець та Ю. Волинець, присвячених вивченню питання системної роботи з формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку, дає підстави для визначення таких взаємопов'язаних напрямків аналізованого процесу [5]:

– по-перше, формування цінностей у ході розвитку емоційно-чуттєвого досвіду дітей старшого дошкільного віку (полягає у формуванні почуттів та емоцій під

час перебування на природі, споглядання живої та неживої природи; у розвитку емпатії по відношенню до об'єктів та явищ природи);

– по-друге, еколого-орієнтована діяльність дітей старшого дошкільного віку (полягає у охороні дітьми природного довкілля, дотримання екологічної поведінки на природі тощо);

– по-третє, пізнання дітьми старшого дошкільного віку світу природи (полягає у формуванні в дітей компонентів природничо-екологічної компетентності).

Українські педагоги В. Артемчук, В. Дажук та Н. Карпенко справедливо підкреслюють, що формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи здійснюється за умов екологізації освіти, де основна роль покладена саме на вихователів та педагогів закладів дошкільної освіти (ЗДО) [1, с. 87]. Це зумовлює доцільність створення цілісного механізму з метою розвитку у дітей старшого дошкільного віку естетичних почуттів до природи та подальшої їх участі у практичній екологічній діяльності.

З цього випливає, що формування ціннісного ставлення до природи дитини старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО) безпосередньо пов'язане з пошуком спеціальних педагогічних умов та прийомів, що викликають у дітей особистісні переживання. Так, до основних педагогічних умов ефективного формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО можна віднести такі:

1) проведення комплексної роботи педагогів з батьками вихованців щодо виховання екологічної культури та свідомого ставлення на засадах педагогічного партнерства ЗДО та сім'ї;

2) використання педагогом варіативного та диференційованого педагогічного інструментарію (форм, методів, прийомів), спрямованого на активізацію пізнавального інтересу до природи у дітей старшого дошкільного віку та сприяння усвідомленню ними ролі природи в житті людства;

3) створення позитивної емоційно-забарвленої атмосфери під час ознайомлення дітей з природним довкіллям, його багатством, як чинника розвитку емпатії, синтонії та антиципаційних здібностей.

Вважаємо, що екологічне середовище та умови формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку передбачають існування таких елементів, які б сприяли поясненню, розширенню та конкретизації екологічного сприйняття дітей, забезпечували їх екологічне просвітництво про важливість усвідомлення природи як загальнолюдської цінності, про необхідність ціннісного ставлення до об'єктів природи, а також формували бажання дбати про них та відповідати за життя рослинного й тваринного світу та їхній повсякденний статус.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У сучасному світі однією з головних умов регуляції та гармонізації взаємовідносин між людством та природою виступає ціннісне ставлення до природи. Це важливий елемент екологічної культури та свідомості особистості, який, з одного боку, виконує роль своєрідного синтезу закріпленого життєвого досвіду людини, її переживань та емоцій, а з іншого, – уособлює любов та повагу до природи, усвідомлення важливості збереження її первозданного вигляду, багатств та потенціалу.

На основі узагальнення різних наукових підходів до розуміння сутності понять «ставлення», «цінність», «ціннісне ставлення» було запропоновано та сформульовано дефініцію поняттю «ціннісне ставлення до природи дитини старшого дошкільного віку» – це складна багатоаспектна індивідуально-психологічна характеристика

дитини старшого дошкільного віку, що полягає в інтеграції сукупності теоретичних знань, ціннісних орієнтацій, індивідуально-особистісних якостей, практичних умінь та навичок у сфері екології та передбачає наявність внутрішніх переконань щодо важливості збереження природи, усвідомлених прагнень ощадливого використання її ресурсів, емоційно-позитивного сприйняття дитиною природи, її краси, багатств та розуміння ролі природи в житті людини.

Перспективи подальших наукових розвідок у питанні формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку вбачаємо в удосконаленні накопиченого теоретичного та практичного досвіду шляхом застосування сучасних інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на формування природничо-екологічної компетентності дітей 5-6-го року життя, екологічної свідомості та культури, зокрема використання засобу арт-проекту на засадах особистісно орієнтованого, інтегрованого та компетентнісного підходів, а також принципу педагогіки партнерства. Це зумовлено тим, що використання арт-проектної діяльності передбачає тісну творчу співпрацю закладу дошкільної освіти та сім'ї у питаннях природокористування, природозбереження та природотворення через засоби художньо-творчої діяльності як одного з ключових аспектів у формуванні ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артемчук В. Ф., Дажук В. С., Карпенко Н. В. Естетико-екологічне виховання в дошкільному закладі : Навчально-методичний посібник. Вінниця : КЗ «ДНЗ № 71 ВМР», 2017. 189 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Книга 1. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Беленька Г. В., Гапченко В. А. Формування емоційно-ціннісного ставлення до природи дітей п'ятого року життя засобом художнього слова. *Молодий вчений*, 2018. № 8.1 (60.1). С. 7-11.
4. Дефектологічний словник : навчальний посібник / В. І. Бондар, В. М. Синьов. Київ : «МП Леся», 2011. 528 с.
5. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Правдива А. П. Сучасні підходи до формування ціннісного ставлення до природи в дітей старшого дошкільного віку. *Народна освіта*. 2020. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31527/1/Volynets_Y_Volynets_K_Pravduva_A_SPdFCSdPvDSDV_2020.pdf
6. Діра Н. О. Поняття «ціннісне ставлення особистості до живої природи» у психолого-педагогічній літературі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. № 277. С. 70-77.
7. Маршицька В. В. Теоретичні основи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах : *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ : Педагогічна думка, 2000. Книга 1. 340 с.
8. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
9. Реус В. О., Притулик Н. В. Формування емоційно-ціннісного ставлення до природно-довкілля у старших дошкільників : навчальний посібник. Чернігів, 2016. 64 с.
10. Роганова М. В. Від ціннісного ставлення до природи до духовного розвитку дитини дошкільного віку. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 44. С. 93-109.

11. Сучасна філософія : основні розділи, поняття, проблеми, ідеї : навчальний посібник / за ред. О. В. Кулешова. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2017. 154 с.
12. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Твори в 6 томах. Том 4. Київ : Державне учбово-педагогічне видавництво, 1954. 518 с.
13. Cambridge dictionary online. 2023. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/formation>
14. Martin C. Three Attitudes Toward Nature. *The Hegel Bulletin*. 2021. 43/1. P. 1-25.

REFERENCES:

1. Artemchuk, V. F., Dazhuk, V. S., Karpenko, N. V. (2017). Estetyko-ekolohichne vykhovannia v doshkilnomu zakladi [Aesthetic and ecological education in a preschool institution] : navchalno-metodychnyi posibnyk. Vinnytsia : KZ «DNZ №71 VMR» [in Ukrainian].
2. Bekh, I. D. (2003). Vykhovannia osobystosti. Osobystisno-oriientovanyi pidkhid : teoretyko-tekhnologichni zasady [Education of personality. Person-oriented approach : theoretical and technological foundations]. Knyha 1. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
3. Bieliienka, H. V., Napchenko, V. A. (2018). Formuvannia emotsiino-tsinnisnoho stavlennia do pryrody ditei piatoho roku zhyttia zasobom khudozhnoho slova [Formation of emotional-value attitude to nature of children of the five year of life by the means of artistic word]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 8.1 (60.1), 7-11 [in Ukrainian].
4. Bondar, V. I., Synov, V. M. (2011). Defektolohichni slovnyk : navchalnyi posibnyk [Defectology dictionary : study guide]. Kyiv : «MP Lesia» [in Ukrainian].
5. Volynets, K. I., Volynets, Yu. O., Pravdyva, A. P. (2020). Suchasni pidkhody do formuvannia tsinnisnoho stavlennia do pryrody v ditei starshoho doshkilnoho viku [Modern approaches to the formation of a valuable attitude towards nature of children of older preschool age]. *Narodna osvita – Public education*. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31527/1/Volynets_Y_Volynets_K_Pravduva_A_SPdFCSdPvDSDV_2020.pdf [in Ukrainian].
6. Dira, N. O. (2017). Poniattia «tsinnisne stavlennia osobystosti do zhyvoi pryrody» u psykhologo-pedahohichnii literaturi [The concept of «value attitude of the individual to wildlife» in the psychological and pedagogical literature]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii : Pedagogika, psykhohiia, filozofii – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series : Pedagogy, Psychology, Philosophy*, 277, 70-77 [in Ukrainian].
7. Marshytska, V. V. (2000). Teoretychni osnovy vykhovannia emotsiino-tsinnisnoho stavlennia do pryrody u ditei starshoho doshkilnoho viku [Theoretical foundations of education of emotional and valuable attitude towards nature of children of older preschool age]. *Moralno-dukhovnyi rozvytok osobystosti v suchasnykh umova : Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of education of children and school youth* : zb. nauk. prats. Kyiv : Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) nova redaktsiia [On approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition] : Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 12 sichnia 2021 r. № 33. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> [in Ukrainian].
9. Reus, V. O., Prytulyk, N. V. (2016). Formuvannia emotsiino-tsinnisnoho stavlennia do pryrodnoho dokillia u starshykh doshkilnykiv [The formation of an emotional and valuable attitude to the natural environment in older preschoolers] : navchalnyi posibnyk. Chernihiv [in Ukrainian].
10. Rohanova, M. V. (2018). Vid tsinnisnoho stavlennia do pryrody do dukhovnoho rozvytku dytyny doshkilnoho viku [From a valuable attitude to nature to the spiritual development of a

preschool child]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia – Theory and methods of teaching and education*, 44, 93-109 [in Ukrainian].

11. Kulieshova, O. V. (2017). Suchasna filosofia : osnovni rozdily, poniattia, problemy, idei [Modern philosophy : main sections, concepts, problems, ideas] : navchalnyi posibnyk. Cherkasy : FOP Hordiienko Ye. I. [in Ukrainian].

12. Ushynskiy, K. D. (1954). Liudyna yak predmet vykhovannia. Sproba pedahohichnoi antropologii [Man as a subject of education. An attempt at the pedagogical anthropology]. Tvory v 6 tomakh. Tom 4. Kyiv : Derzhavne uchbovo-pedahohichne vydavnytstvo [in Ukrainian].

13. Cambridge dictionary online. (2023). Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/formation> [in English].

14. Martin, C. (2021). Three Attitudes Toward Nature. *The Hegel Bulletin*, 43/1, 1-2 [in English].